Спомини про Федьковича.

Зібрав

Роман Заклинський.

III.

Істория букваря і співанника.

Федькович був автором букваря, що його зладив був в народній мові для буковинських шкіл, та предложив гр. ор. консисториї черновецькій до апробати для публичних шкіл людових на Буковині. На те отримав він від консисториї забавну відповідь, котру тут подаємо, переписавши її з всякою точностию з ориґіналу:

N. 3159.

Благородному Господину N. Федковичъ Порѹтчикъ въ Ростокахъ. Предложеный Консїсторіи Ѳ Господина Порѹтчика „Бѹкварь для ґосподарскихъ дѣточокъ на Бѹковинѣ“ возращаетсѧ Господинѹ Издателю (?!) съ тимъ Примѣчанїемъ вспѧть, ꙗко таковый по резѹлтатѣ Цензѹри изъ Глѧдѹ дїдактичного и Методичного во Оучилищахъ народныхъ на Бѹковинѣ неможетъ оупотребленъ быти.

Ѳ Консїсторіи Бѹковинской въ Черновцахъ днѧ $\frac{24\ \text{Юнїѧ}}{6.\ \text{Юлїѧ}}$ 1867.

Въ небытности ихъ Високо Превосходителства Преосвѧщеннаго Єпископа.

Архїмандритъ Єпархїи
Bendella[1]).

---

[1]) Ориґінал сеї відповіди находить ся у дра Бучинського.

Generated on 2015-07-12 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001469433
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

В семім листї до д. Горбаля з дати 18 мая 1867 згадує Юрий про свій буквар сими словами: „Що стало ся з моїм букварем? бо чернівський консистор сказав, що не має такого референта, аби го умів скритикувати. Чистий менї консистор! Але сьміх би був неаби-який, як би мій буквар у Львові напечатав ся“[1]).

Видно, що Юрий предложив свій буквар рівночасно консисториї черновецькій, і львівській комісиї для укладаня шкільних книжок руських, бо відповідь консисториї має дату 6 липня 1867, а лист до д. Горбаля дату 18 мая 1867.

В листї до д. Остапа Терлецького, відповідаючи йому на лист з 3 жовтня 1867, пише Юрий слїдуюче: „До пана Бучинського напишіть, аби мій буквар зараз до п. Партицького післав, але зараз“[2]). Д. Бучинський запитаний про се, осьвідчає, що може се значить, що він мав піти до комісиї шкільної, взяти відти буквар і занести Партицькому. Могло се так бути, бо він (д. Б.) був ще тодї у Львові на правах.

Слїдуючого року питає ся Юрий Гната Рожанського в листї з дня 25 червня 1868 писанім із Сторонця: „Не знаєте, чи мій буквар приймила комісия шкільна?“[3]). А в осьмім листї до д. Горбаля, котрий то лист без дати, (а походить з того самого часу, або міг бути написаний два до три тижнї скорше) пише Федькович: „А ви пришлїть менї мій буквар“[4]).

З сего випливає, що мабуть поет довідав ся від Гната Рожанського, що комісия шкільна не приняла його букваря і тому жадає від д. Горбаля, щоби йому звернено рукопис[5]).

Про сей буквар писав він із Сторонця 14 серпня 1868 р. отсе до редакциї „Правди“: „Торік, чи мабуть ще перед торік подав я був до чернівської консисториї руський буквар з проґрамом, як би найлучше сїльські школи уладити можна. Консистория відтрутила мій буквар, а я з серця післав його до Партицького (забув, чи до Партицького чи до вас). Та виджу, що й у вас

---

[1]) Листи Федьковича. »Зоря« 1892 стор. 339.

[2]) Листи Федьковича. »Житє і Слово«. 1894, стор. 118.

[3]) Материяли до житєписи Федьковича. Лист до Гната Рожанського. »Зоря« 1895, стор. 317.

[4]) Листи Федьк. »Зоря« 1892, стор. 339.

[5]) Здало би ся заглянути до реґістратури львівської ради шкільної, чи нема там якого слїду того букваря.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-12 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001469433
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

у Львові мій нещасливий буквар не інак гостив, як і в Чернівцях, бо вже до тепер час би було його або приймити або відтрутити і менї яко непотрібний відослати. Тимчасом черновецька консистория інакше ся порадила і оногди менї офіцияльно написала, абим не лиш буквар, але й иньші книжки, коли які написав, до них прислав, а вони будуть їх печатати, а мене закутають. На се пишу я до Партицькодо, — не пишу але молю, аби менї мій буквар відослав, бо уперше менї блиснула надія, наші школи на народнїм язицї оснувати"[1]).

Той то буквар відкинула комісия для укладаня руських книжок шкільних у Галичинї. Відтак 8 мая 1869 р. краєве правительство буковинське, ідучи за розпорядженєм мінїстерства просьвіти з дня 29 цьвітня 1869 р., відозвало ся до Федьковича, запрошуючи його до уложеня „першої читанки до народних шкіл". Федькович відповів, що не вірить нї в прихильність, нї в здібність цензора своєї працї; проте думає подати вперше мінїстерству два кусники на спробу: один ориґінальний, винятий із свого букваря, а другий яко переклад 80-го кусника з читанки, котру йому подано до переіначеня. Коли-б мінїстерство одобрило ті два кусники, то була-б надія, що він виповнив би його наказ[2]).

Опісля удав ся Юрий до д. Бучинського, щоби тойже заняв ся випечатанєм його букваря і в тій справі писав до него пять листів. Д. Бучинський оповідає про те ось що:

В липню 1869 прислав менї Федькович до Відня до видрукованя буквар для шкіл народних буковинських і співанник для господарських діточок. Співанник видрукував я в друкарни Мехитаристів власним моїм коштом; та більше його роздавав, нїж продавав, тому наклад не вернув ся. — Буквар був писаний правописю фонетичною, лише автор задержав букву „ѣ". Переглянувши буквар, зажадав я від Федьковича дозволу на справленє деяких незрозумілих у Галичинї буковинських провінциялїзмів язикових, і заступленє їх словами в Галичинї а також у Буковинї уживаними, — по части ухиленя деяких польонїзмів, котрі Бог зна яким способом туди попали, як приміром „кленчити" (knieen) місто клячати. Буквар первістно лиш для Буковини призначений, через ті поправки міг зарівно там, як і для Галичини служити.

---

[1]) Ом. Огоновський. Історня лїтератури руської. 1889. II. 2, стор. 655—656.

[2]) Ом. Ог. Істор. лїт. р. II. 2, стор. 656—657. »Правда« 1869, стор. 189—190.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-12 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001469433
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Федькович спротивив ся тим поправкам, зажадав звороту рукописи і дістав її назад. Незабаром після того післав я йому видрукований його співанник. Здає ся, що був рад із сего, бо в листї до мене заявив, що пристає на моє жаданє дотично поправки букваря. Однакож я вже тодї не годен був видрукувати його, бо не стало менї гроший. Ось моя переписка з Юриєм дотично букваря і співанника.

Перший лист.

[Аркуш білого листового паперу 8⁰, записані дві сторони цїлі і третої часть. Відступи в горі і в долинї середнї. Лист сей без місця (Сторонець) і без дати. Д. Бучинський одержав його у Відни дня 9. червня 1869. і замічає, що всї сї листи писав Федькович із Сторонця і туди слав він свої листи до него].

Добродію!

За Ваш ласкавий листъ зъ 27/5 відъ самого щирого серця спасибігъ!

Да букварь не могу вамъ борше прислати якъ хіба за місяць, бо мушу го відписувати, а до того часу мало, бо моя служба сего місяця много відъ мене вимагає.

Маю ще одну прісьбу до васъ, дорогий та добрий мій Добродію. — Тогідъ післав я до Фр. Шусельки, редакторя Реформи у Відни, мої нїмецкі поезиї в манускрипті, єму їх дедікуючи. — Потрудіте ся добродію до того пана, (National Hotel) и запитайте в єго, чи він мій манускриптъ діставъ, и чи я го въ чимъ не осердивъ, бо ні письма, ні відповіди від него не маю.

Дожидаючи від вашеі милости любого та веселого відвіту въ скорі, и клоню ся вамъ яко вашъ слуга Федковичъ.

До відписуваня букваря беру ся завтра. — За місяць мати го мете. — За Шусельку ще разъ прошу; я того чоловіка шіную за всі німці у відни. — Най на мене не гніваєсь.

А напишітъ менї те, прошу васъ, де будете черезъ сей місяць, аби я знавъ, куда до васъ адресувати. — Прощайте!

Другий лист.

[Пів-аркуш білого звичайного паперу, записаний з одної сторони з великими відступами в горі і долинї. Лист без місця, а дату має 28. червня 1869].

Добродію!

Миле Ваше письмо, писане 11. с. м. діставъ и дякую, да друге, въ тімъ листі у тиждень обіцяне, не дістав. — Може

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-12 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001469433
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

и пропало, бо много листів до мене писанихъ по поштахъ пропадає.

Теперже поселаю вамъ букварь. — Гадавъ що цілий перепишу, да не мавъ коли. Отже съ кілька переднихъ аркушівъ переписавъ, а решту таки старихъ поселаю. — Лишъ не подивуйтесь, що такі помазані; у передъ іхъ Партицкий поправлявъ, а я іхъ мусівъ теперь попереправлювати. Вижъ будете ласкави уважати, аби черезъ ті поправки у друку колотеча не наробилась.

Єслибъ би але яка перепона була або ви инакъ обрадились, то є: букварь уже не друкувати, то ласкави будьте, мені єго назадъ відослати.

За вісти про Шусельку дякую! — Письма від него і доси не маю. — Про фотоґрафію як ваша воля.

Клонится до васъ вашъ щирий

Федьковичъ.

Третій лист.

[Пів-аркуш білого, звичайного паперу, записаний з одної сторони з відступом у горі меншим, а в низу більшим. Лист без дати. Д. Бучинський одержав його у Відни дня 12. липня 1869].

Добродію любий!

Букварь я післав ще 29. м. м. и мусілисте го уже дістати. — Ще поселаю вамъ и співанник, и можете єго або до букваря долучити, або осібно друкувати, а якъ не може бути, то прошу мені єго назадъ відослати.

Що буду васъ просити, милий мій добродію, довідатись у якімъ склепі, по чому тамъ коверці (Teppichzeug) на лікті продаютъ, а то цвітні коверці, да не в квіти, а въ арабески у жовту ажъ до въ брунатну фарбу; зъ рештовъ — хоть би и въ квіти, лишъ аби не дуже сорокаті.

Не гнівайтесь, що васъ турбую, просить васъ вашъ уклінний слуга

Федьковичъ.

По чому платится у відни відъ аркуша руского друку?

Четвертий лист.

[Звичайний аркуш паперу, перша сторона записана ціла, а другої половина, досить значні відступи згори і знизу. На четвертій стороні находить ся адреса.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-12 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001469433
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Понад адресою підписав ся надавець: «J. Fedkowicz in Putilla«. Низше: An Herrn Meliton Buczynski! Hörer der Rechte an der Universität in Wien. III. Posthorngasse № 3. I, 4., з дописскою recommandirt. Почтою витиснено Recom: і дописано число 243., стампіля почтова Putilla 10/7., вкінци віденьська стампіля: Wien Landstrasse 14 7. — Лист сей без дати. Д. Бучинський одержав його дня 15. липня 1869].

Дорогий Добродію!

Діставше Вашъ листъ сегодне, т. є 9/7, заразъ вамъ и відписую.

Пруби друку не діставъ, мали на пошті пропасти, такъ якъ и много листівъ до мене адресованихъ а не рекомендованихъ пропадає; — дивну то хтосъ охоту чи забавку має, мої листи переймати.

Дивно мені дуже, чому букварь у відни у Мехітарістівъ не друкуєте? вшакъ тамъ и дешевше и краще друкуютъ, а въ Коломиі тілько вамъ блудівъ наробя, то и десята коректура вамъ не поможе.

На дальші ваші запитаня тілько скажу: **ad 1.** — мягчити слова не позволяю, бо то є полёнізми. — Конецъ має бути конецъ а не конець. Абуза украінскі до нас не маютъ прилипати.

ad 2. — „Нашего“ має бути такй „нашего“ а не нашого. — Чули ви, аби руснакъ, хотяби и зъ ґалитчини, казавъ „нашого“? — Що Партицкий чи Осадца каже, то не є ще євангеліє. Истенна истенновъ, а відзімісє — відзімісє.

ad 3. — ґосподарь можна перемінити въ господарь.

ad 4. Є не можна перемінити на і. Се каліцтво би було. — Ви не читали, якъ украінці теперь пишутъ? — „Єсти“ пишутъ „йісти“! — се не смішна річъ? — Безъ є не можна обійтись.

ad 5. ъ можна опустити.

Білше концесій не можу вамъ зробити. — Сли ласка такъ — добре, сли ні — пришлітъ мені букварь, — видите, шо и я умію німцемъ бути?

Ѣдучи зъ Відня, поклоніться ще відъ мене Шусельці.

Вашъ щирий слуга

Федьковичъ.

Пятий лист.

[Аркуш листового паперу ясносиньої краски 4⁰, записаний на двох сторонах цілих, а третої частина. Великі відступи з гори і з долини, та з лївого боку. Лист писаний письмом дрібним і густим. Усі пять сих листів переписав я з оригіналу, одержавши їх від дра Бучинського].

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001469433
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Сторонецъ 18/11 1869

Високогодний Добродію!

Дякую такъ пану Шусельці якъ и краянамъ нашимъ любимъ, до котрихъ ся низкимъ поклономъ и щиримъ словомъ клоню, а найпаче вамъ Добродію за ласкаве повінчоване до нового мого чину[1]). Кругъ єго дуже тісний, и не много дастся доброго зробити, найпаче для того, що правительство не є нам приятне, на що много доводів маю, чи маємо.

Співанникъ прехороший Вамъ удав ся и вамъ цілимъ серцемъ дякую, що свого труду и докладу не пожалували. Жаль мені тілько, що и букварь мій у такімъ снаряді не вижу якъ и співанникъ. — Да сли хочете добродію, то го вамъ пришлю, и підъ тими варунками, що ви мені ставили, або ставити мете. Манускриптъ мігбимъ навіть переробити и побілшити, або и зменшити, якъ би ваша воля.

Отці Михітаристі аби здорови були, якъ то гарно друкуютъ! — Васъ прошу, Добродію, о адресу до іхъ и по чóму берутъ від аркуша звичайного друку прозоёвъ, бо маю гадку дати до іхъ друкувати або маленький календаричокъ діля дітей, або мою поему: Волошинъ, або де що пожиточного въ школи. На більше якъ на два аркуші не зможесь мій карманъ, и треба зъ малого починати.

Сегодне поселаю такожъ кілька співанниківъ до буковинскоі краєвоі ради шкільноі съ прісьбоёвъ до запроваженя іхъ у нарідних школахъ. — Президентъ мені дуже прихильний, але міністерія зовсімъ ні. — Коби то я знавъ, котра жавра тамъ така на мене, то є на наше діло недобра! — не знаєте ви Добродію? — Довідайтесь и пришлітъ мені єго адресу, а я знатиму що робити.

Ближутъ ся поволи и роковини смерти нашего бадечка. Якъ кождого року, такъ хочу и теперь віршъ поминальний написати, а Васъ прошу, чи не мігъ би я го у Мехітаристівъ дати друкувати?

---

[1]) Тоді Федьковича іменувало міністерство просьвіти повітовим (окружним) інспектором шкільним на повіт вижницький. Про його інспекторську діяльність була коротка згадка в »Зорі« 1896. — *Р. З.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-12 17:57 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001469433
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Клонюсь до Васъ дуже уклінно и ще разъ дякую, и по вікъ дякувати-му за співанникъ такий прегарний!

Зоставайте у добрімъ здоровлю.

Такъ вамъ зичитъ вашъ слуга

Федьковичъ.

Поклін до п. Шусельки!

На сім кінчить ся переписка Юрия з д. Бучинським про співанник і буквар. Останній і доси лишив ся непечатаний. Минувшого року напечатано в однім фейлєтоні „Дѣла“ маленьку частинку з того букваря під надписом: З педаґоґічної писательської творчости Юрия Федьковича. Подає Г. П. (Див. Дѣло 1899 з дня 10. жовтня ч. 217).

Про фотоґрафії Федьковича розповідає др. Бучинський ось се:

Студенти університету шістьдесятих років розповсюднювали много фотоґрафій наших найзнатнійших авторів та діячів політичних. Таким чином розходили ся по Галичині фотоґрафії Шевченка, Квітки, Куліша, Костомарова, Кулішевої, Білозерського, Котляревського, Хмельницького, Дорошенка, кн. К. Острожського, Нечуя, Н. Устияновича, Марії Марковички і и. Між тими образами було також кілька ріжних фотоґрафій Федьковича, зміж котрих найперше появила ся фотоґрафія Юрия в уніформі військовім, а опісля в гуцульськім строю.

Про свої фотоґрафії згадує деколи Юрий у листах, бо приятелї і почитателї його таланту бажали мати фотоґрафії його. В листї до А. Кобилянського р. 1861 пише між иньшим: „Ти був так добрий жадав від мене мій образ. То посилаю оден, який тут в Кезді Васаргелї мож було одержати“ [1]).

Д. Остап Терлецький посилаючи лист до Федьковича під датою 3. жовтня 1867 пише ось так: „Коли передавали Ви для мене вірш Ваш дорогий, не знали Ви, чи дали менї фотоґрафію, чи нї. Отже я тепер переказую до Вас, що не дістав я Вашої фотоґрафії. Будьте-ж так ласкаві і відписуючи на мій лист, перешлїть менї свою фотоґрафію“ [2]). На се відписав Юрий попри иньше: „Фотоґрафію шлю, хоть не дуже і вдатна. Слиби ваші паничі бажали собі також моїх фотоґрафій, то можуть їх дістати

---

[1]) Листи Федьк. до. А. Кобилянського. »Житє і Слово« 1895, стор. 17.

[2]) Листи Федьк. »Житє і Слово«. 1894, стор. 117.

Digitized by Google

Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Generated on 2015-07-12 18:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001469433
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

у тутешного фотоґрафа, тузин пять левів"[1]). В листї мабуть з р. 1868 пишучи до д. Остапа Терлецького, а властиво до учениць кої громади в Станїславові, згадує і про фотоґрафії: „А моєї фотоґрафії не позволяю де инде відбивати, хіба тут у мене! Напишіт се і п. П[арти]цкому. Жмурків най зо мнов нїхто не грає, бо я і сьліпий виджу. А знов напишіт п. П[арти]цкому най до мене і словечка нїколи не пише, бо єго листи неотворені відошлю му назад. Най він ся держит Перебендів і т. д. Да шкода про се і говорити"[2]).

Д. Бучинський розказує, що хотїв було фотоґрафію Юрия побільшити до формату кабінетового, а навіть ще більше, щоби був образ до украшеня комнат. В тій цїли зажадав присланя собі фотоґрафії Федьковича від Антона Слюсарчука, котрий тодї перебував у Товмачи. Слюсарчук відписав йому на те слїдуючий лист:

Товмач 13. мая 1869.

„Посилаю Тобі Федьковича. Добре дїло воно було би збільшити його образ, однак порадь ся його, бо знаєш, що торік мав Партицький з ним, коли без призволу позволив собі його гуцульську гідність пустити в сьвіт. Зрештов я би дуже рад, аби воно так стало ся".

От на сїм кінчать ся відомости дотично фотоґрафій Юрия. До виданя збільшеної фотоґрафії Юрия очевидно не прийшло.

III. Спомини Семанюка.

Бувши в лютім р. 1897 у Віднї, довідав ся я від д. Івана Семанюка, студента прав у Віднї, що його батько був знайомий з Федьковичем. Я попросив його, що як буде дома, щоби поробив записки. Він так учинив в часї сьвят Великодних і доручив менї спомини свого батька у Відни 16. червня 1897.

Отець мій (пише д. Сем.) Юрий Семанюк, дяк, тепер у Кобаках, Косівського повіту, ось що розповідає про Федьковича:

„Любий та милий був то чоловік. Як я був дяком в Путилові, знав я його добре, ба і він мене чогось то любив. Чого,

---

[1]) »Житє і Слово«, 1894, стор. 118.

[2]) »Житє і Слово«, 1894, стор. 118.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

Generated on 2015-07-12 18:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001469433
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

не знаю. Знаю лишень то, що майже в кождий передодень сьвята брав він мене до своєї хати від пароха. Там (в хаті) скаже бувало мені співати народні пісні, а сам возьме ґітару або ліру, тай собі ту саму пісню грає[1]). Співаю, співаю, аж тут дивлю ся: Федьковичеви котять ся сльози з очий. Я удавав, що не бачу. Він обтерши сльози, зачинав сам співати якусь вояцьку пісню. Так нераз сидимо до пізної ночи.

Борони Боже, щоб я коли сказав йому „ви", тогди сердив ся дуже. Колиж я забув ся і таки сказав „ви", то він зараз і каже з досадою: „Жди, теску[2]) не забувай си, ми всї рівні".

Федькович убирав ся по гуцульськи і так ходив і до церкви. По дорозї не минув нікого, аби не привитав ся, та дещо не заговорив.

Раз на сьв. Юрия взяв був він мене до себе з церкви; то були його іменини. Хто тогди навернув ся до його хати, всїх частував, гостив, а відтак став грати. Ми співали до пізної ночи, гуляли, та з пістолєтів стріляли. Через цїлий час забави був Федькович зовсїм тверезий, як ґаздї яло ся. В ночи ще мене сам відпровадив до пароха, бо як казав, бояв ся, щоби я не впав на кладцї, через котру менї приходило ся переходити.

Федькович гроша нікому не жалував. Як лише мав, то кождому позичав, та давав даром. Нераз висилав наймита свого, аби пантрував, хто в бідї-нуждї находить ся у селї. А коли сей „зміркував кого", то він зараз ішов туди, тай грішми ратував. Навіть більші квоти гроший давав він бідним, як видів, що їм дуже треба.

Раз перебрав ся був Федькович за старця-прошака, тай каже до мене:

„Іду наших панів трібувати".

— „Та куди йдеш, теску?" питаю.

„Иду аж на Вижницю".

— „Верхом, чи пішки?"

„О пішки, бо хочу по дорозї ще декуди повернути".

На другий тиждень вертає вже мій теско з мандрівки, тай закликавши мене до себе, розповідає:

---

[1]) Акомпаніює. — *Прим. д. І. С.*

[2]) У Гуцулів іменники кличуть себе »тесками«. — *Прим. Ів. Семанюка.*

Д. Василь Волянський осьвідчає, що слово „теско" уживане лише в Путилівщинї, а в Ростоках уже нї! Зрештою воно зовсїм не специяльно гуцульське і вживає ся скрізь по галицькім Підгірю.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-12 17:57 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001469433
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

„Знаєш теску, у тих панів, бігме, нема серця. Де лишень прийду до пана, тай стану на ґанку, молитви говорячи, а тут чую, вже в кухни пані кричить на кухарку, чому мене скорше не вигнала ще з подвіря. А тоті всї пани, що я у них був, то всї мої добрі знайомі. У одних просив-єм хлїба, у других гроша, у третих переночувати ся: „Хоть у кутику десь, кажу, примістїть мене бідного чоловіка“.

— Нема, нема у нас місця“, — кричить пані, — „занехарите нам хату“.

Беру я, тай іду до христїнина гуцула, а той не знає, де мене подїти. Усїм частує, тай на постелї менї стелить.

Але аби панам показати, які вони, — беру я, перебираю ся з панська вже, тай їду фіякром, до всїх тих, щом у них був жебраком. Приїжджаю, а вони до мене: „Просимо, просимо до покою!“

— „Нї!“ кажу, „не хотїлисте мене вчера жебраком приймити, то не приймайте мене і в сурдутї. Я той сам чоловік. Коли вам сурдут милїйший від чоловіка, то ви не люди“.

Що вони не перепрошують мене, але я сїдаю зараз на фіякер і їду далїй. Так до всїх тих їхав я, що у них за старця був“.

Дотично сего послїдного замічає д. Бучинський ось що: „Оповіданє се робить на мене вражінє леґенди з другої або третої руки; відгомін думи про Ганджу Андибера, Гаруна аль Рашіда і т. д., котрого не можна брати вже з тої простої причини дословно, що вигляд Федьковича аж надто був знаний в такій близькій охресности, як Вижниця“.

Д. Василь Волянський також недопускає, щоби се могло бути правдою, бо нїколи анї від него самого, анї від свояків його не чув про се дїло нїчого.

Примітки до сих споминів.

Могло би здавати ся, що з сих споминів виявляють ся самі суперечности характеру Федьковичевого. Ми довідали ся з них, що поведенє Юрія було наскрізь демократичне, що він дуже шанував звичаї народнї, та придержував ся їх у щоденнім житю, що був він чоловік гостинний, милосерний, жертволюбний, а до того всего ще й материялїст. Які суперечні риси!

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-12 17:57 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001469433
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Хотяй між людьми найбільше і таких, що самі себе хвалять, то Юрий належав до тих немногих, що самі за себе зле говорять, тому він виявляв себе гіршим, ніж був дійсно. Се оказувало ся особливо тоді, коли був чого огірчений, отже під впливом злого гумору. Тоді з досади виговорював на себе що міг найгіршого. Така вдача належить між людьми до рідких випадків. Що діла Федьковича були інакші, ніж слова дотично своєї особи, се побачимо.

Найбільше замітні ті слова Юрия, котрими він виявляв себе материялїстом перед о. Слюсарчуком. Хотяй вагу сих слів геть зменшила, ба й знищила гадка дд. Бучинського і Волянського, однакож не можемо тих слів поминути мовчки задля того, що в подібнім сенсї писав він також до д. Остапа Терлецького, відповідаючи йому на лист з дня 18. марта 1868: „На цїли лїтературні, та кат зна там на які стипендиї я писем своїх не дам! Що я зароблю, то моє має бути, тай годї. З мене великий песиміст: коли гаразд не може людий навчити, то най біда учить“ [1]).

Якже інакше, дотично материялїзму, писав Юрий в тих часах, коли не находив ся в потребі грошевій, се читаємо в його листї до д. Богдана Дїдицького з дня 6. липня 1861 р., коли післав томуж свої поезиї до друку: „Що я за мої писаня нїяких грошей не буду жадати, розуміє ся само собою, бо мій стан і з ним получені доходи увільняють мене від тої прозаїчної конечности“ [2]).

Загально знана річ, що редакциї журналів платять за статї. У Русинів вправдї не все автори жадають того, або редакциї гірше оплачують письменників, ніж у иньших народів, але досить, що платять. Так за приймане гонорара ще нїхто не скаже, що ті автори материялїсти. Тому і Федьковичови нїхто не міг би дивувати ся, наколи би й він, розсердивши ся, висловив бажанє, що хотїв би мати з своїх писем якийсь доходець, хотяй, здає ся, воно на все лишило ся тілько бажанєм.

Федькович не був материялїстом, се оказує ся з висше наведених споминів Семанюка та з слїдуючих споминів дд. Ревакович і Кирчова. Від д. Семанюка довідали ся ми, що Юрий вишукував потрібних і сам ніс їм запомогу. Се високий степень милосердя і жертволюбности. Д. Ревакович пише, що поет, про-

---

[1]) Листи Федьк. »Житє і Слово« 1894, стор. 119.

[2]) Листи Федьк. »Житє і Слово« 1896, стор. 20 і 21.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-12 17:57 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001469433
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

давши свою реальність у Чернівцях, роззичив майже всї гроші, котрі в значній части пропали, так що поет терпів у останнїх лїтах навіть материяльний недостаток, жиючи лише з невеличкої пенсиї[1]).

Д. Кирчів описує яркий случай милосердя, що сьвідчить про високо розвинене почутє правди у поета, отже й відчуванє недолї убогих людий: Як посьвячували памятник на його гробі на черновецькім цвинтари і люди вже розійшли ся, надійшла якась старенька жебрачка. Як довідала ся, хто під тою плитою у гробі спочиває, кинула ся на землю, обіймила холодний камінь і тяжко заридала: „Тут же я тебе, добродію мій ласкавий, найшла; а я так за тобою випитувала ся, а я так шукала, де ти ся подів!“... Розказувала, що покійний нїколи не відправив її з порожними руками; нераз не маючи під рукою на той час гроша — давав навіть свою булку, або хлїб і казав прийти за годину, або дві, а вистаравши ся гроша, надїляв її щедро. Також був поет щедрим для якогось бідного дїда лїрника, котрого запрошував до себе грати на лїрі[2]).

Що Юрий не був материялїстом, доказом сего й ся обставина, що він, одержавши красний маєток по матери, легко його випустив з своїх рук. З другим маєтком по батьку так само зробив. Материялїст був би бодай затримав його, як би не побільшив, а він, умираючи, не лишив майже нїчого, як се посьвідчає д. Василь Волянський, котрий також попирає наш погляд, що Юрий не був материялїстом.

На підставі сих доказів не годні ми нїяким сьвітом дати віру словам Федьковича дотично його грошолюбства. Коли би так було, то він був би складав гроші, а тим самим був би міг через цїле своє житє досить ускладати, як роблять грошолюби. Тимчасом у него того не було. Знаючи, що грошолюбство з жертволюбностю не ходять у парі, скажемо, що Юрий не був анї скнирою, анї навіть скупарем. Дїлами показував себе чоловіком великодушним, милосерним, і то тим більше офірливим, що запомагав не лише того, хто витягав руку до него, але вишукував потрібних, щоби їх ратувати, а се вже висший степень жертви. З сего

---

[1]) Ревакович. Причинки до біографії Федьковича. »Зоря« 1888, стор. 35.

[2]) »Різдвянка«, (виданє тов. Просьвіта ч. 120) зложив Павло Кирчів У Львові 1890.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-12 17:57 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001469433
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

виходить, що Федькович був чоловіком незвичайно гуманним, жертволюбним. Се був чоловік взнеслого характеру. З причини, що се важний рис душевної вдачі, тому задержали ся ми троха довше над сею психічною чертою нашого поета.

Ще хочемо поговорити про материялїзм Федьковича, але вже з иньшого огляду.

В тих часах, коли о. Слюсарчук і д. Бучинський відвідували Юрия, міг він бути нераз у фінансових клопотах, бо крім 24—25 злр. своєї місячної пенсиї[1]) мабуть не мав більших доходів. З господарства не здає ся, щоби мав дохід, бо ми знаємо, як поети ґаздують і як Юрий міг господарювати при своїх щоденних війтівських занятях та при многоті гостий; тож із сего виходить, що мабуть доскулювала йому нераз недостача грошей, зваживши, що його дім був дуже гостинний. Се була би причина материялїзму у Юрия, наколи би він був справдї материялїстом. Юрий був чоловік дуже образливий; чого будь легко ображував ся і зараз впадав у злий гумор, тай тодї виливав на папір свої материялїстичні примхи, котрі були лише фразами, а не походили з душевної вдачі Що він написав у листї до д. Остапа Терлецького, се вийшло з під його пера з причини гнїву. Юрий там пише: „А доки нїмецькі (поезиї) не будуть видруковані, то нїчого Вам більше не пришлю. Лиш менї видить ся, що ви за нїмецькими не дуже гинете! — лїпше богато не полїтикувати, але правду сказати“[2]). Після сих слів гнївний Юрий вилив на папір свої материялїстичні фрази, наведені висше.

Як знаємо, Федьковичеви хтось подав був фальшиву вість про ті золоті інтереси, які роблять редактори на його поезиях. Ми не годні були розслїдити, хто се йому наговорив, але факт фактом, що пересьвідчене таке мав Юрий після візити о. Ничая з Завадки, котрий зовсїм не був прихильником нашого лїтературного руху і розвою.

Нїде правди дїти, Юрий нераз був лихий на „Правду“ за те, що не квапила ся друкувати його поезиї. Се знаємо вже від д. Бучинського, а також сам Федькович дає про се знати д. Горбалеви в семім листї з дня 18. мая 1867. Післявши свої поезиї на руки дра Сушкевича, а іменно „Шестий поменник смерти Та-

---

[1]) Листи Ів. Левицького до Р. З. »Зоря« 1895, стор. 317.

[2]) Листи Федьк. »Житє і Слово« 1894, стор. 119.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-12 17:57 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001469433
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

раса“ і „Перше посланиє“, дальше так пише: „Може Правда встидає ся моєї негибльованої музи? — Нехай не боїть ся моя кришечка, не ме вона їй більше в очи лїзти. — А гарні кавалочки я діля неї прилагодив!... Да нехай собі здорові на сволоцї порошком припадають, коли так“[1]).

Не помогла і та ласа виява; Правда таки не друкувала його слабших поезий. Він остаючи дальше під вражінєм нетерпячки і гніву, писав до д. Остапа Терлецького в жовтню(?) 1867 ось так: „Правда не варта і цибулї печеної, нї що до верха, нї що до середини, а до таких орґанів я не пишу. Гадаєте, що цїлий „Майор“ ґрейцар варт? — Овва!“ — волїли би Авербаха переводити“.

На персвазиї д. Терлецького, щоби таки підпомагав „Правду“ своїми писанями, пише Юрий в листї мабуть з початку р. 1868:

„До „Правди“ не пишу і не буду писати, бо про таку Правду ще ся і лишить. — Що воно є тота ваша Правда?“ Хотяй д. Бучинському обіцяв запомагати „Правду“, проте дальше був на неї гнївний, висловляючи ся терпко про неї в відповіди на лист д. Терлецького з дня 18. марта 1868: „Послїдні мої поезиї, що я післав до П—я (Пулюя), а відтак їх казав післати Партицкому, чому не дійшли до своєї адреси, але дістали ся до редакциї нашої худої Правди?“[2]).

Тимчасом зайшов у маю року 1868 несподїваний факт, що страшенно зворушив душу Юрия, та побільшив у него неохоту до Львовян і їх журналїв. Се була критика його поезий, що появила ся в 17 ч. „Руси“. Дарма, що Юрий в наведенім листї до д. Терлецького питає ся його ось сими словами: „Чи не вийшла ще критика на мої нові поезиї? Я би вас просив ту критику виволати (викликати), бо буде наука для мене“[3]).

Та хоч нїби такий він був би рад критицї, про те скоро появила ся критика, обидив ся нею до найвисшого степеня, хотяй Богом і правдою сказавши, не було причини до обиди. Що так дійстно було, наводимо ту критику дословно з 17. числа „Руси“ р. 1868 з дня 26. мая, з дописи від Бродів:

---

[1]) »Зоря« 1892, стор. 338.
[2]) „Житє і Слово“ 1894, стор. 118 і 119.
[3]) „Житє і Слово“, стор. 119.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-12 17:57 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001469433
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

„Сам наш Федькович, — нехай нам сего не бере за зле — далеко лучше писав, доки ми не стали величати його в письмах наших; послїдніж утвори його, як „Рожеві квіти“ і иньші дрібні поезиї, суть тілько забавкою без цінности; а преці при його знаню руської народної мови, при його поетичнім таланті, він в силї був би утворити що путнього, розчитавшись в нашій історії й покинувши споминки військові, которі наколи повтаряють ся за часто, хоть би природно представлені, не роблять уже того ефекту, як його поезия про загибаючого улана, поміщена в „Слові“, його „шельвах“, і иньші початкові його поезиї. Навіть його комедия „Так вам треба“ не зробилаб на сценї жадного ефекту, окрім того, который його імя, яко імя народного писателя, викликує“.

Поет уважав тоту критику за велику зневагу, тай під вражінєм її впав у апатию, про що дає знати д. Горбалеви в осьмім листї, де ось як виявляє свою журу по тій причинї „...Я такий тепер заклопотаний, що менї дивно, як я і на сих пару слів міг ся зважити. Аж тепер вам вірю, що тото є клопіт та жура, і як чоловік може в апатию впасти; не впасти але пропасти, бо я рахую кождого чоловіка за пропав, що в ню впав“... Дальше звертає свої слова до того, що його гризло, отже до тої критики і так пише: „Що я тому бродському добродієви такий великий у очех, що він мене у 17. числї „Руси“ так гарно звеличав. Недурно то наш нарід приповідає, що с... не зїсть, поки не обваляє“.

„Подякуйте, ласкаві будьте, львівській громадї від мене за „почестне“, і скажіть їй, що най ся не боїть, що я єї своїми „безцїнностями“ ще коли ся надокучу. Держав Бог Андрушка і без того окрушка. Чи як кажете?... Але почестне бродського пана добродія примусило мене, і своїй музї ледащій подякувати за хлїб-сіль лїтерацьку, а самому стати за громадського писаря... Ще вас молю благаю братчику, мабіть уже у останне, абисте були такі ласкаві, самі написали до Вахнянина, най менї відошле усї мої манускрипти, не давши їх у печатню, а ви пришлїть менї мій буквар і ті поезиї, що бувши в мене, їх до Львова взяли. А нашим редакторам там скажіть, аби моє імено не важили ся у своїх ґазетах споминати, нї друкувати, бо менї не тяжко до Львова поїхати, да і їх обдрукувати, але не друкарським калилом, а гуцульським топорищем. Менї тепер однаково: пропала честь, пропав хлїб, найже пропадає і вік, хоть мій, а хоть чий... Не

Generated on 2015-07-12 17:57 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001469433
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

забувайте сеї прахтики, що хто не слухає здорового розуму, тот мусить опісля слухати бродських дехтярів"[1]).

Так пізнали ми причини невдоволеня Федьковичевого із Правди, і гніву його на Правду і взагалї на Львовян. Та у Юрія гнів швидко минав ся. В червню писав він осьмий лист до д. Горбаля, повний обиди і пересердя на Львовян, отже і на Правду, як усе, а вже 14. серпня тогож самого року посилає він письмо до тоїж самої редакциї Правди зовсїм спокійно і в тонї поважнім[2]). З сего випливає, що у Юрия була вдача санґвінїчна.

Ось на сьому поки що конець нашим споминам про Федьковича.

---

[1]) Листи Федьковича. „Зоря" 1892, стор. 339. Лист сей (осьмий) без дати, а редакция „Зорі" пише, що з тексту виходить, що лист написаний в р. 1867. Се помилка, бо, як знаємо, лист той написаний під вражінєм критики, котра була друкована р. 1868, як висше наведено. Отже сей лист писаний в початках червня р. 1868.

[2]) Див. висше в сих споминах.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-07-12 17:57 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112001469433
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google